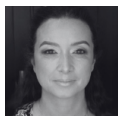

VALENȚE CONEXE ALE CONFLICTULUI ARMAT RUSO-UCRAINEAN: LIMITAREA LIBERTĂȚII DE EXPRIMARE A DISIDENTILOR. CAUZA NOVAYA GAZETA ȘI ALȚII ÎMPOTRIVA FEDERAȚIEI RUSE

Conf. univ. dr. Alina Mirabela Gentimir

Abstract: *This article analyzes the extensive campaign initiated by the Russian Federation to restrict reporting that "discredited" the Russian military and spread "fake news" about its actions in Ukraine, reports that were not in line with the position of Russian officials. Interventions by Ukrainian Crimean and Russian dissidents, individuals or media trusts, including a wide range of expressions, from simple pacifist slogans and support for Ukraine to factual reports of alleged war crimes committed by the Russian military, have prompted criminal or administrative proceedings in which national courts have not proceeded to analyze the dissidents' statements in their specific context or to balance competing interests, but have imposed sanctions of exceptional and disproportionate severity which have been intended to have a chilling effect on future attempts to dissent. It is essential to emphasize that the interpretation of Article 10 has been made by the European Court of Human Rights in the light of the interrelation between Articles 3, 5 and 8 of the European Convention on Human Rights. No less relevant is the relationship between the interim measures ordered in the case and not complied with by the national authorities and the finding of a breach of Article 34 of the European Convention. Dissident opinion focuses on the questions about the outcomes of a different, in concreto, specific and more efficient approach of ECHR in cases regarding the Russian Federation over the last two decades.*

Keywords: *dissent, freedom of expression, freedom of expression, war, fake news, legitimate aims, Ukraine, Russian Federation*

1. Introducere

Conflictul ruso-ucrainean a produs efecte multiple atât la nivel european, cât și la nivel național. Pentru a asigura succesul demersurilor sale militare, Federația Rusă a stabilit o strategie de acțiune pe mai multe paliere care a afectat simultan multe drepturi, nu numai ale cetățenilor ucraineni, asupra cărora s-a concentrat comunitatea europeană, ci și drepturi ale cetățenilor ruși, și ei titulari ai drepturilor garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului până la data de 16 septembrie 2022, când Federația Rusă a încetat să mai dețină calitatea de membru al Consiliului Europei.

În contextul unor realități care aveau efecte asupra statului rus și asupra cetățenilor ruși, dreptul la informare al acestora apărea ca imperativ absolut. Tocmai pentru a satisface această exigență, în special în acea perioadă excepțională, jurnaliști, activiști, profesori, preoți, influenceri ruși și-au exercitat libertatea de exprimare oferind opiniei publice ruse și internaționale informații, puncte de vedere care nu erau în acord cu poziția autorităților naționale ruse.

Este firesc ca în contextul unui conflict armat să apară întrebări-cheie referitoare nu numai la desfășurarea în sine a operațiunilor militare, ci și la activitatea jurnaliștilor și influencerilor percepută nu numai ca obligație de a informa cetățenii, ci și ca mijloc de a avea efecte asupra succesului sau înfrângerii forțelor armate în cadrul activităților cu caracter militar prin oferirea de informații care pot avea caracter secret și pot ajuta adversarul, cât și prin influențarea stării de spirit a populației.

În pofida dificultăților determinate de încetarea calității de membru al Consiliului Europei a statului reclamat, respectiv la punerea în executare a hotărârilor sale de către Federația Rusă, Curtea Europeană a Drepturilor omului a analizat cauza *Novaya Gazeta și alții împotriva Rusiei*¹, pronunțându-se în privința incidenței asupra disidenților ruși a legislației introduse în Rusia după invazia la scară largă a Ucrainei în 2022, legislație care prevedea infracțiunea de a „discredita armata” sau cea de a răspândi „știri false” cu privire la acțiunile acesteia.

2. Situația de fapt²

La 24 februarie 2022, președintele Rusiei a lansat o invazie la scară largă a Ucrainei, pe care a descris-o ca o „operațiune militară specială”.

Ulterior, la nivel intern, au fost stabilite restricții în privința informării despre această operațiune militară, care poate fi realizată doar accesând sursele oficiale. La data de 4 martie 2022, toate autoritățile centrale implicate în procesul legislativ, doar într-un termen de o zi lucrătoare, au modificat atât legislația penală, cât și cea contravențională introducând noi variante de sancționare a cetățenilor ruși care procedau la „discreditarea” sau „diseminarea cu bună știință de informații false” despre desfășurarea forțelor armate ruse.

178 de jurnaliști, artiști, activiști, influenceri ruși și două trusturi media independente din Rusia, *Novaya Gazeta* și *Dozhd TV* (Rain TV) au fost sancționate în temeiul acestei noi legislații: 7 disidenți au fost condamnați în cadrul unor proceduri penale – „agenți străini” sau „extremiști”³ și 171 disidenți ruși au fost

¹ CEDO, *Novaya Gazeta și alții v. Federației Ruse*, cererile 11884/22, 30136/22, 32871/22, 34131/22, 35604/22, 35641/22, 36648/22, 36757/22, 36838/22, 36842/22 și 151 altele, hotărârea din 11 februarie 2025, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-241738>.

² Para. 2-66.

³ Para. 85.

implicați în proceduri administrative; trusturile media au fost închise ulterior solicitărilor de a fi înlăturate informații publicate în varianta online sau cea tipărită⁴.

Faptele pentru care disidenții au fost sancționați s-au concentrat în special pe exprimarea unor opinii critice cu privire la acțiunile militare ale Rusiei în Ucraina sau pentru diseminarea de informații care se exprimau puncte de vedere diferite de relatările oficiale. Declarațiile și/sau relatările lor s-au încadrat în mai multe categorii: proteste pașnice împotriva războiului⁵, cum ar fi afișarea sloganului „Nu războiului”⁶; expresii de sprijin sau solidaritate cu Ucraina⁷; stabilirea de paralele istorice între conflictul actual și războaiele din trecut, în special compararea simbolului „Z” folosit de forțele ruse cu simbolul nazist svastica nazistă⁸; schimbul de informații cu privire la victimele civile și presupusele crime de război, în special masacrul de la Bucea și bombardarea teatrului Mariupol⁹; instigări contra autorităților ruse¹⁰, critici generale la adresa politicii guvernului rus și susținerea sancțiunilor internaționale împotriva conducerii ruse¹¹. Unii ziariști au folosit forme de exprimare satirice sau provocatoare pentru a-și transmite mesajele anti-război¹². Sancțiunile au inclus amenzi administrative cuprinse între 30.000 și 150.000 de ruble rusești, detenție preventivă și pedepse cu închisoarea. Cea mai lungă condamnare a fost de 25 de ani, în cazul unui politician de opoziție și jurnalist (Vladimir Kara-Murza¹³) pentru discursurile pe care le-a ținut în fața unor organizații internaționale. Una dintre acuzațiile pentru care a fost condamnat a fost „înaltă trădare”.

Cele două trusturi media au fost închise pentru activitatea lor mediatică referitoare la război. Novaya Gazeta¹⁴ era un ziar cu un tiraj săptămânal mediu de 300.000 de exemplare și o audiență zilnică online de aproximativ 3 milioane, în timp ce Dozhd TV¹⁵ era un canal de televiziune cu o audiență anuală de aproximativ 18 milioane. Ambele trusturi au fost avertizate de către autorități și au primit solicitări de ștergere, respectiv înlăturare a informațiilor care se refereau la ostilități militare

⁴ Para. 76: În mai 2024, când a fost publicat cel mai recent număr, au fost inițiate 935 de dosare penale în legătură cu declarații împotriva războiului, inclusiv 296 de dosare în temeiul articolului 207.3 din Codul penal. Au fost inițiate în total 9.495 de dosare administrative, majoritatea conform articolului 20.3.3 din CAO.

⁵ Para. 58, 59, 63.

⁶ Para. 57.

⁷ Para. 60.

⁸ Para. 45, 61, 62.

⁹ Para. 38, 45, 49, 53.

¹⁰ Para. 31, 32.

¹¹ Para. 26, 29, 66, 111.

¹² Para. 64, 65.

¹³ Para. 25-30.

¹⁴ Para. 8-17.

¹⁵ Para. 18-24.

din perioada februarie-martie și care conțineau cuvântul „război”¹⁶, înainte ca să fie blocat accesul¹⁷ la site-urile lor în martie (Dozhd TV) și iulie (Novaya Gazeta) 2022. De asemenea, instanțele au găsit Novaya Gazeta vinovată de infracțiunea administrativă de diseminare de „știri false” și, în septembrie 2022, i-au suspendat licența de publicare și au aprobat o cerere de încetarea funcționării versiunii sale online, în ciuda unei măsuri provizorii anterioare emise de Curtea Europeană (în temeiul articolului 39 din Regulamentul Curții) către autorități, indicându-le că acestea ar trebui să se abțină de la „blocarea sau încetarea activităților Novaya Gazeta”¹⁸.

3. Cadru normativ rus și internațional privind limitarea libertății de exprimare în cazul conflictelor armate în general și, respectiv, în mod specific, în cazul conflictului ruso-ucrainean

Conflictul ruso-ucrainean a stimulat atât autoritățile ruse, cât și cele regionale și internaționale să se pronunțe asupra exercitării limitative a drepturilor omului, în general, și a libertății de exprimare, în special.

3.1. Legislația Federației Ruse

Prevederea în legislația penală rusă a unor fapte care pot fi săvârșite tocmai în noul context politic apărut în Federația Rusă prezintă interes din perspectiva analizării necesității, dar și a proporționalității limitării drepturilor înscrise în catalogul Convenției europene a drepturilor omului. Forma de bază a infracțiunii de „diseminare de informații false” cu cuprinde elemente materiale limitativ specificate, fără a fi menționate criterii pentru determinarea caracterului „fals”¹⁹ al informației, însă prezintă interes obiectul informațiilor false: activitățile forțelor armate ale Federației Ruse, *mens rea*, intenția directă și, mai ales, interesele multidimensionale, atât naționale, cât și, surprinzător, internaționale pentru care sunt instituite faptele penale. Formele agravate ale infracțiunii fac referiri la circumstanțe care acoperă variante diferite de manifestare vizând persoana făptuitorului sau elemente referitoare la faptă: „prin folosirea funcției”, „într-un grup organizat sau coordonat”, „folosind probe special fabricate pentru a susține acuzațiile”, „din motive pecuniare” și „din motive de ură politică, ideologică, rasială, etnică sau religioasă”²⁰.

¹⁶ Para. 11, 14,

¹⁷ Para. 20, 15.

¹⁸ Para. 12.

¹⁹ Para. 86.

²⁰ Para. 67-68: Articolul 207.3 din Codul penal al Federației Ruse prevede că „diseminarea publică a informațiilor false cu bună știință, prezentate ca rapoarte de încredere, despre desfășurarea forțelor armate ale Federației Ruse pentru protecția intereselor Federației Ruse și a cetățenilor săi și menținerea

Legislația contravențională rusă se concentrează pe același *actus reus*: „difuzarea de informații false” sau *actus reus* diferit: „discreditate”, termen subiectiv²¹ calificat – și pe aceeași *mens rea* – „cu bună știință”, dar sunt adăugate modalitățile în care poate fi realizată difuzarea, prin „mass-media sau în rețelele de telecomunicații”, și sunt precizate considerentele pentru care se sancționează faptele: posibila afectare a unor valori fundamentale precum viața, sănătatea, proprietatea, ordinea și siguranța publică sau posibila perturbare sau oprire a operațiunilor infrastructurii critice, transporturilor, infrastructurilor sociale, instituțiilor financiare, industriei, sistemelor energetice sau de comunicații. Agravantele se concentrează pe două variante de manifestare: fie acțiunile „au fost însoțite de solicitări pentru întruniri publice neautorizate”, fie „cetățeanul rus sau o entitate juridică solicită unui stat străin sau unui grup de state să pună în aplicare măsuri restrictive, cum ar fi introducerea sau extinderea sancțiunilor politice sau economice împotriva Federației Ruse, cetățenilor sau companiilor ruși”²².

păcii și securității internaționale” se pedepsește cu amendă de până la 100.500 RUB sau 100.500 RUB, muncă sau închisoare de până la cinci ani. Alineatul 2 al acestei dispoziții prevedea pedepse mai aspre pentru formele agravate ale infracțiunii, inclusiv săvârșirea acesteia (a) prin folosirea funcției, (b) într-un grup organizat sau coordonat, (c) „folosind probe special fabricate pentru a susține acuzațiile”, (d) din motive pecuniare și (e) „din motive de ură politică, ideologică, rasială, etnică sau religioasă”. Pedepsele posibile includ o amendă între 3.000.000 și 5.000.000 RUB sau închisoare pe o perioadă de la cinci la zece ani.

²¹ Para. 88.

²² Para. 69-72: Articolul 13.15(9) stabilește răspunderea pentru „difuzarea de informații false cu bună știință de importanță publică prezentate ca rapoarte de încredere” în mass-media sau în rețelele de telecomunicații care creează un risc de vătămare a vieții și sănătății sau proprietății cetățenilor, un risc de perturbări larg răspândite ale ordinii și siguranței publice sau un risc de perturbări sau oprire a operațiunilor infrastructurii critice, transporturilor, infrastructurilor sociale, instituțiilor financiare, industriei, sistemelor energetice sau de comunicații”. Aceste acțiuni se pedepsesc cu amendă cuprinsă între 30.000 și 100.000 RUB pentru persoane fizice, între 60.000 și 200.000 RUB pentru funcționari și între 200.000 și 500.000 RUB pentru persoanele juridice. Articolul 20.3.3, introdus inițial la 4 martie 2022, prevedea, în partea 1, că „acțiunile publice menite să discrediteze desfășurarea forțelor armate ale Federației Ruse pentru protecția intereselor Federației Ruse și ale cetățenilor săi și menținerea păcii și securității internaționale, inclusiv apelurile publice de a obstrucționa desfășurarea forțelor armate ale Federației Ruse”, se pedepsesc cu amendă între 30.000 și 50.000 RUB pentru persoane fizice, între 100.000 și 200.000 RUB pentru funcționari și între 300.000 și 500.000 RUB pentru persoanele juridice. Partea a 2-a prevedea amenzi mai mari în situațiile în care astfel de acțiuni „au fost însoțite de solicitări pentru întruniri publice neautorizate” sau „au creat un risc de vătămare a vieții și sănătății sau proprietății cetățenilor, un risc de perturbări larg răspândite ale ordinii și siguranței publice sau un risc de perturbări sau oprire a operațiunilor infrastructurii critice, infrastructurii financiare, industriei, instituțiilor de comunicații, industriei, infrastructurii energetice, sistemelor de transport, instituțiilor sociale sau sociale”. Articolul 20.3.4 stabilește că un cetățean rus sau o entitate juridică care solicită unui stat străin sau unui grup de state să pună în aplicare măsuri restrictive, cum ar fi introducerea sau extinderea sancțiunilor politice sau economice împotriva Federației Ruse, cetățenilor sau companiilor ruși, va primi o amendă între 30.000 și 50.000 RUB pentru persoane fizice și între 300.000 și 500.000 RUB pentru persoanele juridice.

3.2. *Soft law internațional*

Măsurile coercitive stabilite de autoritățile ruse în privința libertății de exprimare în Federația Rusă în privința conflictului ruso-ucrainean a determinat adoptarea, pe parcursul anului 2022, a unor declarații comune și de rapoarte de către organizații interguvernamentale regionale și internaționale: Declarație comună privind invazia Ucrainei și importanța libertății de exprimare și de informare, emisă de monitorii pentru libertatea de exprimare și libertatea presei pentru Națiunile Unite, Comisia Africană a Drepturilor Omului, Comisia Inter-Americană pentru Drepturile Omului și Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) la 2 mai 2022, prin care au condamnat „cenzura și reprimarea disidenței și a surselor pluraliste de informații și opinie în Federația Rusă, inclusiv blocarea platformelor de social media și a site-urilor web de știri, întreruperea serviciilor de la furnizorii străini de conținut și servicii, etichetarea masivă a jurnaliștilor și mass-media independenți drept «agenți străini», introducerea răspunderii penale pentru răspândirea unor ani de închisoare și înființare, informații despre războiul din Ucraina sau chestionarea acțiunilor militare rusești în Ucraina sau pur și simplu susținerea păcii sau chiar menționarea cuvântului «război»”²³.

Deopotrivă, trebuie menționate puncte de vedere ale misiunii de experți a Mecanismului OSCE de la Moscova din 14 iulie 2022, în raportul căruia se consemnează reticența Federației Ruse de a-și califica drept „război” activitatea forțelor armate și de a accepta că acestea săvârșesc „crime”²⁴ și observațiile finale ale Comitetului pentru Drepturile Omului al Națiunilor Unite privind raportul Federației Ruse din 1 decembrie 2002, în cadrul cărora este exprimată îngrijorarea referitoare la multiplele măsuri de limitare a libertății de exprimare a celor care nu adoptă poziția oficialilor ruși despre războiul din Ucraina²⁵.

4. Particularități procedurale ale cauzelor contra Federației Ruse analizate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului ulterior datei de 16 septembrie 2022

4.1. *Măsurile provizorii prevăzute de Regula 39 din Regulamentul Curții și articolul 34 al Convenției*

În data de 8 martie 2022, Curtea, în temeiul Regulii 39 din Regulamentul Curții, a indicat Guvernului Rusiei să se abțină de la blocarea sau încetarea activităților trustului Novaya Gazeta sau să întreprindă orice acțiuni care ar putea să o priveze de exercitarea drepturilor sale garantate de articolul 10 din Convenție.

²³ Para. 73.

²⁴ Para. 74.

²⁵ Para. 75.

În pofida măsurii provizorii, în datele de 5 și 15 septembrie 2022, instanțele ruse au suspendat licența de publicare a trustului Novaya Gazeta și au admis o cerere de încetare a funcționării versiunii sale online.

Curtea a considerat că aceste acțiuni ale autorităților ruse erau în contradicție directă cu măsura provizorie indicată de Curte. Solicitând și obținând hotărâri judecătorești de încetare a activității trustului media Novaya Gazeta, autoritățile ruse au ignorat în mod deliberat măsura provizorie a Curții și au lipsit-o de scopul și efectul acesteia.

Curtea concluzionează că, prin ignorarea deliberată a măsurilor provizorii indicate în articolul 39 din Regulamentul Curții, Rusia a încălcat obligațiile care îi revin în temeiul articolului 34 din Convenție²⁶.

4.2. Admisibilitatea plângerilor

În primul rând, Curtea a stabilit că este competentă să soluționeze cererile, întrucât acestea privesc fapte care au avut loc înainte de 16 septembrie 2022, dată la care Rusia a încetat să mai fie parte contractantă la Convenția europeană.

Există plângeri ale disidenților care neavând procedura finalizată la nivel național nu au fost analizate pe fondul cauzei de Curte în privința altor articole ale Convenției, fiind inadmisibile în privința acestora²⁷.

4.3. Cauze reunite

Curtea a decis să reunească cauzele disidenților ruși și ucraineni pentru a analiza articolele invocate de reclamânți, constatând că există „un fir roșu” în cadrul plângerilor de acestea: încălcarea articolului 10 din Convenție. Cumularea atâtor cazuri similare arată că acestea au făcut parte dintr-o campanie mai amplă de suprimare a disidenței cu privire la acțiunea militară din Ucraina²⁸.

4.4. Terți intervenienți – corelație cu alte cauze contra Federației Ruse

În contextul în care cetățeni ucraineni din Crimeea au avut limitată libertatea de exprimare în privința războiului, guvernul ucrainean a apreciat ca fiind oportună intervenția sa în cauzele reunite ale acestora²⁹ pentru a sublinia necesitatea aplicării și în aceste cauze ale principiilor instituite de Curte în cauza Ucraina v. Federația Rusă (reCrimeea): existența repetării actelor și toleranța încălcării drepturilor

²⁶ Para. 127-133.

²⁷ Para. 95.

²⁸ Para. 125.

²⁹ Observațiile guvernului ucrainean prezentate în temeiul articolului 36 § 1 din Convenție în cererile nr. 45470/22, 464/23 și 1385/23.

omului³⁰, deși disidenții ruși din Federația Rusă au apreciat că situația lor nu este similară calitativ cu cea a ucrainenilor din Crimeea³¹.

4.5. Absența punctelor de vedere ale guvernului statului reclamat

Curtea a constatat că Guvernul pârât, prin nedepunerea unor observații scrise, și-a manifestat intenția de a se abține de la participarea la examinarea cauzei. Cu toate acestea, încetarea calității de membru al unei părți contractante la Consiliul Europei nu înlătură obligația Federației Ruse de a coopera cu organele Convenției. În consecință, absența Agentului guvernamental rus nu poate constitui un obstacol în examinarea cauzei³².

4.6. Neexaminarea separată a unor articole ale Convenției

Curtea a considerat că nu este necesară examinarea separată a plângerilor rămase în temeiul articolelor 6, 13, 14 și 18 din Convenție și articolului 3 din Protocolul nr. 13³³, concentrându-se doar pe analiza articolelor 10, 3, 5 și 8 ale Convenției.

4.7. Opinie disidentă

În conformitate cu articolul 45 § 2 din Convenție și cu articolul 74 § 2 din Regulamentul Curții, a fost anexată hotărârii opinia separată a judecătorului Pavli care se concentrează pe modul în care Curtea Europeană s-a poziționat de-a lungul ultimelor două decenii în privința democrației și, respectiv, protejării drepturilor omului din Federația Rusă și lansează întrebări referitoare la oportunitatea optării pentru o altă manieră de abordare a cauzelor contra Federației Ruse, una mai eficientă, care implică analizarea cauzelor *in concreto* și adaptat contextului specific național, fiind cunoscut faptul că o garantare efectivă a drepturilor omului nu poate fi realizată decât în state care, cu adevărat, au adoptat un regim politic democratic.

5. Dimensiunea colectivă a interferențelor statului asupra libertății de exprimare a trusturilor media: închiderea trusturilor media

În ceea ce privește trusturile media Novaya Gazeta și Dozhd TV, au existat trei tipuri de acțiuni ale autorităților statului : blocarea site-urilor web, constatarea

³⁰ CEDO, *Ucraina v. Federația Rusă*, cererile 20958/14 și 38334/18, 25 iunie 2024, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-14347>

³¹ Para. 92.

³² Para. 78: CEDO, *Svetova și alții v. Federației Ruse*, nr. 54714/17, §§ 29-31, 24 ianuarie 2023.

³³ Para. 138: *Centrul pentru Resurse Juridice în numele Valentin Câmpeanu v. României*, nr. 47848/08, § 156, CEDO) 2014

răspunderii în procedurile contravenționale și revocarea licenței de publicare. Toate aceste acte intervenite înainte de data încetării activității au constituit o ingerință în dreptul trusturilor la libertatea de exprimare, întrucât aceste acțiuni care au vizat atât varianta tipărită cât și varianta online a trusturilor au fost calificate ca reacția autorităților naționale la relatările privind războiul făcute de presa internă³⁴.

La fel ca în jurisprudența sa anterioară privind încetarea activității unei publicații tipărite care realiza relatări despre război³⁵, Curtea a constatat că standardele impuse de articolul 10 din Convenție nu sunt îndeplinite dacă o astfel de măsură se bazează exclusiv pe emiterea formală de avertismente, fără nicio evaluare a necesității și proporționalității sale. Autoritățile naționale nu au verificat dacă exista o nevoie socială presantă pentru o măsură atât de drastică sau dacă aceasta era necesară într-o societate democratică. Nici în ceea ce privește blocarea site-urilor web ale Dozhd TV și Novaya Gazeta, instanțele naționale nu au furnizat nicio justificare separată dincolo de o referire la avertismentele anterioare, nu au stabilit orice circumstanțe excepționale care să justifice încetarea unui mijloc de presă și nu au evaluat dacă încetarea urmărește un scop legitim sau este proporțională cu acest scop, așa cum se impune pentru o restrângere atât de severă a libertății de exprimare. Datorită jurnaliștilor acestora calificați ca fiind voci independente importante din societatea rusă, s-a apreciat de către Curte că blocarea site-urilor web ale Dozhd TV și Novaya Gazeta și revocarea licenței de publicare a acestora din urmă a redus în mod semnificativ accesul publicului la diverse surse de informații cu privire la chestiuni de interes public crucial. În consecință, astfel de restricții majore ale libertății presei sunt incompatibile cu accentul constant asupra rolului esențial al presei ca „câine public de pază” într-o societate democratică³⁶.

6. Dimensiunea individuală a interferențelor statului asupra libertății de exprimare a disidenților persoane fizice

6.1. Supunerea la tratamente degradante a disidenților

Doamna Skochilenko și domnul Korolev s-au plâns despre închiderea lor într-o cușcă de metal și, respectiv, într-o cabină îngustă de sticlă, în timpul audierilor de detenție, fiind astfel încălcat articolul 3 din Convenție³⁷. Curtea face trimitere la jurisprudența sa consacrată care constată încălcări ale articolului 3 în împrejurări similare: încarcerare în cuști metalice sau cabine de sticlă mici și slab ventilate în timpul audierilor³⁸.

³⁴ Para. 96.

³⁵ Para. 124: CEDO, *Mukhin v. Rusiei*, nr. 3642/10, §§ 178-181, 14 decembrie 2021.

³⁶ Para. 124: CEDO, *Satakunnan Markkinapörssi Oy și Satamedia Oy v. Finlandei*, nr. 931/13, § 126, 27 iunie 201

³⁷ Para. 134.

³⁸ Para. 137: CEDO, *Svinarenko și Slyadnev v. Rusiei*, nr. 32541/08 și 43441/08, §§ 138-3; *Yar. Belousov v. Rusiei*, nr. 2653/13 și 60980/14, §§ 125-28, 4 octombrie 2016)

6.2. Dreptul la libertate și securitate al disidenților

Curtea a constatat că autoritățile nu au justificat suficient impunerea unei asemenea măsuri excepționale a arestului preventiv asupra a cinci dintre reclamanți - dl Kara-Murza, doamna Skochilenko, domnul Afanasyev, doamna Smirnova și domnul Korolev - cu încălcarea articolului 5 § 3³⁹, și nici întârzierile excesive în examinarea apelurilor împotriva ordonanțelor de reținere (articolul 5 § 4)⁴⁰. Reclamanții au fost urmăriți penal pentru expresii care nu implicau violență sau incitare, iar autoritățile naționale nu au furnizat motive relevante și suficiente pentru a justifica impunerea unei astfel de măsuri excepționale, încălcând astfel articolul 5 § 3 din Convenție⁴¹.

De asemenea, Curtea a constatat că împrejurările arestării unuia dintre acești cinci reclamanți (dl Kara-Murza) și momentul formulării și punerii în aplicare a acuzațiilor împotriva sa au constituit cu siguranță un pretext pentru a reduce la tăcere opiniile sale critice, indicând rea-credință, cu încălcarea articolului 5 § 1. Curtea a reiterat că detenția va fi considerată „arbitrară” atunci când, în ciuda respectării oficiale a legislației naționale, a existat un element de rea-credință sau înșelăciune din partea autorităților⁴².

6.3. Inviolabilitatea domiciliului disidenților

Domnul Afanasyev s-a plâns în temeiul articolului 8 de percheziții nejustificate ale reședințelor sale⁴³. În cazul acestuia, Curtea a făcut trimitere la jurisprudența sa constantă în care a constatat încălcări în circumstanțe similare - percheziții nejustificate ale locuințelor jurnaliștilor care au fost calificate ca încălcări ale articolului 8 din Convenție⁴⁴ în condițiile în care nu a putut găsi motive să nu urmeze jurisprudența anterioară.

6.4. Libertatea de exprimare a disidenților. Restricționări ale articolului 10 din Convenție

Libertatea de exprimare nefiind un drept absolut, orice restricționare a sa, mai ales în cazul disidenților, trebuie să satisfacă condițiile generale: limitarea să fie prevăzută de lege; limitarea să satisfacă un interes legitim care poate fi un interes public sau un interes privat; limitarea să fie necesară într-o societate democratică.

³⁹ Para. 134, 136.

⁴⁰ Para. 136: CEDO, *Shcherbina v. Rusia*, nr. 41970/11, § 62, 26 iunie 2014.

⁴¹ Para. 136.

⁴² Idem.

⁴³ Para. 134.

⁴⁴ Para. 137: CEDO, *Ernst și alții v. Belgia*, nr. 33400/96, §§ 115-16, 15 iulie 2003.

Aceste exigențe nu pot fi analizate în afara verificării respectării principiului proporționalității limitării, care dobândește un rol fundamental în ceea ce privește libertatea de exprimare a disidenților, dincolo de principiul necesității limitării.

6.4.1. *Formele interferențelor asupra libertății de exprimare a disidenților*

Libertatea de exprimare poate cuprinde o mare varietate de măsuri sub forma unei „formalități, condiții, restricții sau pedepse”⁴⁵. Cele două tipuri de proceduri derulate de autoritățile ruse contra disidenților constituie premisele constatării limitării libertății de exprimare.

Procese penale contra disidenților nu au constituit în sine o încălcare a articolului 10, însă măsurile limitative de drepturi precum arestarea preventivă prelungită a cinci dintre disidenți în legătură cu declarațiile lor despre atrocitățile invaziei ruse în Ucraina, au constituit o ingerință a dreptului lor la libertatea de exprimare⁴⁶. Deopotrivă, desemnarea lor ca „agenți străini”, înghețarea conturilor bancare ale domnului Naki și includerea numelui domnului Gordon pe lista teroriștilor și extremiștilor au constituit o manifestare a „efectului de înfrigurare” rezultat din urmărirea penală în legătură cu comportamentul lor expresiv și, de asemenea, au constituit o ingerință în drepturile lor prevăzute la articolul 10⁴⁷.

Nu mai puțin relevant este faptul că inițierea procedurilor administrative în legătură cu activitatea expresivă împotriva războiului a reclamanților a constituit o ingerință în dreptul lor la libertatea de exprimare⁴⁸.

6.4.2. *Sensul expresiei de „prevăzută de lege” în cazul limitării libertății de exprimare a disidenților*

Legislația rusă care reglementează limitările libertății de exprimare incidentă în cauzele disidenților cunoaște două tipuri de situații determinate de regimul juridic al arealului geografic în care domiciliază disidenții. Astfel, avem legislația rusă incidentă disidenților din Crimeea și legislația rusă aplicabilă disidenților din teritoriul Federației Ruse.

În ceea ce privește cauzele Anzhelika Kosareva și Susana Bezaziyeva domiciliate în Crimeea, instanțele aplicând legislația rusă au încălcat Convenția europeană a drepturilor omului întrucât în lumina dreptului umanitar internațional, Crimeea este teritoriul suveran al Ucrainei, recunoscut internațional. În consecință, dreptul rus nu poate fi considerat drept „lege”, în sensul Convenției, în Crimeea⁴⁹.

⁴⁵ Para. 93: CEDO, *Wille v. Liechtenstein*, nr. 28396/95, § 43, CEDO 1999-VII.

⁴⁶ Para. 94: CEDO, *Nedim Şener împotriva Turciei*, nr. 38270/11, §§ 95-96, 8 iulie și *Döner v. Turciei* 29994/02, § 88, 7 martie 2017.

⁴⁷ Para. 94: CEDO, *Yefimov Human Rights, v. Rusiei*, 12385/15 și 51619/15, § 37, 7 decembrie 2021.

⁴⁸ Para. 94.

⁴⁹ Para. 98: CEDO, *Ucraina împotriva Rusiei (referitor Crimeea)*, § 946.

În ceea ce privește ceilalți disidenți domiciliați pe teritoriul Federației Ruse, raportat la exigența limitării de a fi „prevăzută de lege” trebuie evidențiate deopotrivă cu necesitatea existenței unei baze în dreptul intern și exigențele previzibilității și ale compatibilității cu statul de drept. Cerința de legalitate este îndeplinită dacă se oferă o protecție adecvată împotriva arbitrariului și este suficient de clară în termenii săi pentru a oferi indivizilor o indicare adecvată a circumstanțelor și condițiilor în care autoritățile publice sunt împuternicite să pună în aplicare măsuri care le restrâng drepturile în temeiul Convenției⁵⁰.

Legislația rusă prin noile incriminări raportat la libertatea de exprimare nu satisface cerința clarității terminologice. Este apreciat de către Curte că termenii „discreditare” și „informații false cu bună știință” folosiți în dispozițiile relevante nu sunt suficient de clari și că interpretarea acestor termeni de către instanțele naționale a fost excesiv de largă, acoperind o gamă largă de declarații critice la adresa acțiunii militare ruse în Ucraina, inclusiv expresii de opinii pacifiste și surse factice neoficiale⁵¹. În consecință, Curtea are serioase îndoieli dacă ingerința în libertatea de exprimare a reclamanților a fost „prevăzută de lege” în sensul articolului 10 § 2 din Convenție și nu consideră necesar să ajungă la o concluzie definitivă asupra acestui aspect⁵².

6.4.3. Care sunt scopuri legitime de limitare a libertății de exprimare a disidenților?

Articolul 10 alineatul 2 din Convenție este extrem de generos în a stabili cadrul de realizării limitării libertății de exprimare, oferind atât instanțelor naționale, cât și instanței de la Strasbourg suficiente repere de analiză obiectivă.

În provocările determinate de absența observațiilor scrise ale guvernului rus în cauză, Curtea preia argumentele instanțelor ruse – protecția securității naționale, a integrității teritoriale și a siguranței publice – și reiterează că acestea pot constitui, în principiu, scopuri legitime. Extrem de relevantă pentru situația disidenților este, însă, stabilirea unor exigențe suplimentare referitoare la aplicarea și interpretarea acestor scopuri legitime: „aceste concepte – securitatea națională, integritatea teritorială, siguranța publică – trebuie aplicate cu reținere și interpretate restrictiv și ar trebui puse în aplicare numai acolo unde s-a dovedit că este necesară suprimarea divulgării de informații”⁵³.

Data fiind interdependența condițiilor limitării libertății de exprimare, a fost realizat un raționament despre gama largă și variată a materializării libertății de exprimare a disidenților și scopurile legitime de limitare a articolului 10 din Convenție, solicitându-se autorităților să demonstreze ce acțiuni ale disidenților au afectat în mod concret scopurile legitime publice. Astfel, apare ca de neînțeles pentru

⁵⁰ Para. 99: CEDO, *Ahmet Yıldırım c. Turcia*, nr. 3111/10, CEDO) § 529012.

⁵¹ Para. 100.

⁵² Para. 101.

⁵³ Para. 103: CEDO, *Stoll v. Elveției*, nr. 69698/01, ECHR-V 5200.

Curte sancționarea „fără discernământ a unei game largi de expresii, inclusiv a protestelor pașnice anti-război, relatărilor despre evenimentele din Ucraina din surse neoficiale și declarații de sprijin pentru Ucraina”, pe de o parte, și pe de altă parte, cum protestele pașnice și raportările independente ar putea reprezenta o amenințare reală la adresa securității naționale, a integrității teritoriale sau a siguranței publice⁵⁴.

6.4.4. Informațiile oferite de disidenți – subiect de interes public?

În contextul analizării scopurilor legitime de limitare a libertății de exprimare în corelație cu principiul proporționalității limitării, apare ca oportună clarificarea semnificației obiectului libertății de exprimare a disidenților în contextul conflictului armat ruso-ucrainean. Astfel, relatările disidenților se referă la o chestiune de interes public intens și semnificație: o agresiune militară neprovocată împotriva unui stat vecin, care a condus la un conflict armat internațional major cu implicații profunde atât pentru securitatea europeană, cât și pentru cea globală. Dezbateră publică asupra unor astfel de chestiuni este crucială într-o societate democratică, iar orice restricție asupra unei astfel de dezbateri justifică controlul cel mai atent al Curții. Abordarea constantă a Curții a fost aceea de a solicita argumente convingătoare pentru justificarea restricțiilor asupra discursului politic, deoarece restricțiile ample impuse în cazuri individuale ar afecta, fără îndoială, respectarea libertății de exprimare în general în statul în cauză⁵⁵. Chiar și în situații excepționale precum acțiunile militare, autoritățile statelor au obligația de a veghea la protejarea ordinii democratice de amenințările la adresa acestora și a valorile unei societăți democratice, precum pluralismul, toleranța și deschiderea⁵⁶.

6.4.5. Utilizarea de către disidenți a cuvântului „război”

În contextul utilizării de către autoritățile ruse în pozițiile oficiale a unei terminologii anume - „operațiune militară specială” - apare extrem de controversată prezentarea evenimentelor din Ucraina folosindu-se o altă terminologie decât cea oficială: „război”. Semantica celor două variante propuse de stat și de disidenți are rolul de a evidenția perspectiva diferită a celor implicați în manifestarea libertății de exprimare. Astfel, opțiunea autorităților ruse pentru expresia de „operațiune militară specială” este „menită să diminueze amploarea percepută și natura ostilităților, prezentând conflictul mai degrabă ca limitat și justificat decât ca o agresiune la scară largă”. Tocmai această atenuare falsă a situației a determinat disidenții să aleagă o terminologie mai dură, precum termenul de „război”.

⁵⁴ Para. 104.

⁵⁵ Para. 112, CEDO, *Feldek v. Slovaciei*, nr. 29032/95, § 83, CEDO-III 2001-III 2001

⁵⁶ Para. 112.

Curtea propune un cadru de analiză a unui astfel de termen, evidențiindu-se importanța contextului specific de folosire. Pe de o parte, se are în vedere impactul asupra opiniei publice, esențial fiind că simpla utilizare a termenului „război” nu indică o intenție de a incita la violență, întrucât orice expresie trebuie evaluată în contextul său specific. Deopotrivă, se reține de către Curte că în pofida adăugării unei anumite virulențe criticii politice cuvintelor puternice precum „război” nu se justifică în sine ingerința în desfășurarea unei dezbateri publice aprinse. Pe de altă parte, desfășurarea unei proceduri penale contra disidenților pentru că au folosit termenul „război” în declarațiile lor pacifiste doar pentru că narațiunea oficială a autorităților ruse a descris agresiunea împotriva Ucrainei drept o „operațiune militară specială” reprezintă „o utilizare greșită a mecanismelor legale pentru a impune conformitatea ideologică și a suprima dezbaterea publică legitimă”⁵⁷.

6.4.6. Solidaritatea disidenților cu Ucraina

Curtea a manifestat o preocupare deosebită pentru efectele exprimării solidarității cu Ucraina sau afișarea culorilor naționale ucrainene întrucât „afișarea simbolurilor naționale străine este o formă de exprimare protejată în temeiul articolului 10 și orice restricție trebuie examinată cu atenție în contextul său specific pentru a distinge între expresia protejată și cea care poate pierde protecția într-o societate democratică”⁵⁸.

Curtea apreciază că „exprimarea sprijinului pentru o țară vecină atacată și pentru poporul acesteia nu amenință în mod inherent securitatea națională sau ordinea publică și nici nu implică susținerea vreunei ideologii extremiste”⁵⁹. Desfășurarea de proceduri penale contra disidenților pentru astfel de activități „dezvăluie o politică care vizează suprimarea și stigmatizarea oricărui sentiment perceput ca simpatie față de Ucraina, impunând astfel o interpretare unilaterală a conflictului, dominată de Rusia. Sanționând chiar și aceste expresii inofensive de solidaritate, autoritățile ruse au demonstrat un nivel de intoleranță față de opiniile divergente care este fundamental incompatibil cu pluralismul și dezbaterea deschisă esențială pentru o societate democratică”⁶⁰.

6.4.7. Forme satirice și provocatoare ale mesajelor anti-război

Disidenții au ales și forme de exprimare satirice sau provocatoare pentru a-și transmite mesajele împotriva războiului. De exemplu, doamna Olkhova a folosit o imagine a unui câine care își făcea nevoile pentru a-și exprima disprețul față de simbolul invaziei, în timp ce domnul Mitrofanov a folosit un stil de avertizare

⁵⁷ Para. 113.

⁵⁸ Para. 114: CEDO, *Fáber v. Ungariei*, nr. 40721/08, § 36, 24 iulie 2012.

⁵⁹ Para. 114.

⁶⁰ Idem.

împotriva „operațiunii militare speciale” pentru a-și bate joc de eufemismul oficial pentru război. Curtea reiterează că satira constituie o formă de expresie artistică și de comentariu social, care, prin trăsăturile sale inerente de exagerare și denaturare a realității, este în mod natural menită să provoace și să agite⁶¹. Formele creative de exprimare ale disidenților, chiar dacă uneori crude și șocante pentru unii, au contribuit la o dezbatere pe probleme de interes public și ar fi trebuit să beneficieze de protecție în temeiul articolului 10 din Convenție⁶².

O altă variantă de manifestare a libertății de exprimare a disidenților a fost utilizarea imaginilor controversate și provocatoare, cum ar fi simbolurile naziste, pentru a face paralele cu evenimentele actuale poate constitui, de asemenea, un dispozitiv retoric legitim pentru a stimula dezbaterea publică. De exemplu, domnul Otradnov și domnul Broy au făcut comparații între simbolul „Z” folosit de forțele ruse și emblemele naziste, inclusiv zvastica. În timp ce unele state au o responsabilitate morală specială, care decurge din experiența lor istorică, de a menține o interdicție a utilizării simbolurilor naziste⁶³, Curtea a examinat modul în care aceste imagini sunt utilizate în contextul său general, inclusiv dacă face parte din raportarea analitică sau critică a fenomenului contemporan⁶⁴. În cazul de față, asociind emblema invaziei cu simboluri universal recunoscute ale atrocităților din trecut, reclamanții au căutat să transfere stigmatul atașat imaginilor naziste pe simbolurile contemporane ale agresiunii. Spre deosebire de alte cauze, unde utilizarea simbolurilor naziste s-a dovedit a fi gratuită și deconectată de orice mesaj clar care se opune ideologiei naziste, utilizarea de către disidenții ruși a unor astfel de imagini era intrinsec legată de critica lor față de acțiunile militare curente. Deși astfel de comparații pot fi profund ofensatoare pentru unii, Curtea consideră că ele au reprezentat o metodă puternică de critică politică, menită să provoace reflecția asupra naturii conflictului⁶⁵.

6.4.8. *Relatări despre crimele de război ale rușilor de la Bucea și Mariupol*

Curtea observă că evenimentele din Bucea și Mariupol au fost raportate și investigate la nivel internațional și constată că schimbul de astfel de informații a fost de interes public legitim. Se subliniază dreptul publicului de a fi informat cu privire la o perspectivă diferită asupra situației din Ucraina, indiferent de cât de nefavorabilă ar putea fi această perspectivă pentru unii membri ai publicului⁶⁶. În timp ce autoritățile trebuie să rămână vigilente împotriva actelor care pot alimenta violența în contexte sensibile, dezbaterea despre actele care pot constitui crime de război sau

⁶¹ Para. 115: CEDO, *Handzhiyski v. Bulgariei*, nr. 10783/14, § 51, 6 aprilie 2021.

⁶² Para. 115.

⁶³ Para. 116: CEDO, *Nix c. Germania* (dec.), nr. 35285/16, § 47, 13 martie 2018.

⁶⁴ Para 116: CEDO, *ZAO Novaya Gazeta împotriva Rusiei*, nr. 44561/11, §§ 107-09, 11 mai 2021.

⁶⁵ Para. 116.

⁶⁶ Para. 117: CEDO, *Sürek v. Turciei* (nr. 4), nr. 24762/94, § 58, 8 iulie 1999.

crime împotriva umanității trebuie să poată avea loc în mod liber⁶⁷. Cu toate acestea, „autoritățile naționale au calificat automat orice informație care contrazice relatările oficiale drept «știri false», indiferent de sursa sau potențiala acuratețe. Ei nu au făcut niciun efort pentru a verifica declarațiile reclamantilor sau pentru a echilibra protecția securității naționale cu dreptul publicului de a fi informat cu privire la acuzațiile grave de crime de război. Restricționarea difuzării rapoartelor despre presupusele atrocități servește doar pentru a proteja potențialele fapte greșite de control și pentru a submina răspunderea, în timp ce interdicțiile generale privind discutarea presupuselor crime de război sunt incompatibile cu articolul 10 din Convenție”⁶⁸.

6.4.9. Incitățile la moarte ale disidenților

Curtea abordează în mod specific cazul domnului Gordon, ale cărui declarații pot fi interpretate ca susținând violența împotriva personalului militar și a conducerii ruse, inclusiv sintagma „omorâți-i pe toți fără milă”. Curtea reiterează că „statele se bucură de o marjă largă de apreciere în reglementarea expresiilor care echivalează cu glorificarea. Cu toate acestea, atunci când evaluează dacă astfel de declarații echivalează cu instigare la violență, instanțele naționale sunt obligate să efectueze o examinare amănunțită atât a conținutului lor, cât și a contextului în care au fost făcute”⁶⁹.

Criticabilă în viziunea Curții este absența analizării de către instanțele naționale a declarațiilor făcute de domnul Gordon, incontestabil violente în conținutul lor, în contextul lor specific. „Instanțele nu au ținut cont de faptul că remarcile au fost făcute de un jurnalist ucrainean la scurt timp după începerea invaziei la scară largă de către Rusia a țării sale, într-o perioadă în care orașele ucrainene erau bombardate, iar numărul de victime civile creștea. Privite în contextul lor adecvat, este evident că declarațiile sale au fost îndreptate în mod special către personalul militar rus implicat în operațiuni de luptă activă și conducerea politică responsabilă de inițierea ostilităților, mai degrabă decât către civilii ruși sau populația rusă în ansamblu. Comentariile sale cu privire la armele nucleare au fost făcute ca răspuns direct la amenințările nucleare emise de conducerea Rusiei și au fost încadrate în contextul descurajării. Instanțele naționale nu au evaluat dacă, în ciuda retoricii lor violente, declarațiile erau capabile să incite direct la acte ilegale de violență sau dacă erau de fapt expresii de sprijin emoțional pentru dreptul legitim la autoapărare al Ucrainei în temeiul dreptului internațional⁷⁰. O astfel de abordare nediferențiată indică faptul

⁶⁷ Para. 117: CEDO, *Fatullayev v. Azerbaidjan*, nr. 40984/07, § 87, 102 aprilie.

⁶⁸ Para. 117.

⁶⁹ Para. 120: CEDO, *Gözel și Özer v. Turciei*, nr. 43453/04 și 31098/05, § 52, 6 iulie 2010.

⁷⁰ Para. 121: CEDO, *Başkaya și Okçuoğlu și Okçuoğlu c. Turcia*, nr. 24408/94, § 65, CEDO 1999-IV.

că acuzarea nu a fost îndreptată spre prevenirea instigării veritabile la violență, ci mai degrabă spre suprimarea oricărei critici la adresa acțiunilor militare rusești, indiferent de natura sau contextul acestora”⁷¹.

6.4.10. Aplicarea retroactivă a legislației contra libertății de exprimare a disidenților

O altă situație restrictivă a articolului 10 este tragerea la răspundere pentru expresiile online care au fost postate înainte de intrarea în vigoare a legilor „discreditării” la 4 martie 2022, dar au rămas accesibile ulterior. De exemplu, domnul Dorokhov a fost condamnat pentru împărtășirea textului „NU RĂZBOIULUI” la 24 februarie 2022; Dna Shlosberg pentru că a postat o fotografie cu ea purtând o cămașă brodată ucraineană și alte articole în perioada 26 ianuarie-2 martie 2022; și domnului Olkhovik pentru împărtășirea mesajelor anti-război la 23 și 25 februarie 2022.

Curtea a susținut că aplicarea retroactivă a legii și așteptarea ca indivizii să anticipeze viitoarele interdicții legale care nu erau încă în vigoare la momentul acțiunilor lor ridică o problemă fundamentală. Persoanele care au adoptat manifestări contra războiului ruso-ucrainean nu au încălcat nicio lege la momentul faptelor, fie cu intenție, fie din neglijență. Impunerea unei obligații persoanelor de a anticipa viitoarele modificări legislative sau de a le monitoriza în permanență conținutul și de a elimina conținutul online din trecut care ar fi putut deveni ulterior ilegal din cauza evoluțiilor legale ulterioare constituie o povară nerezonabilă și disproporționată, care are ca rezultat un „efect de răcire” asupra libertății de exprimare⁷².

7. Remarci finale generale privind încălcarea libertății de exprimare a disidenților

7.1. Campanie extinsă de reprimare a disidenței – descurajarea exprimării libere

Curtea a apreciat că autoritățile ruse au adoptat un model sistemic și larg răspândit de restricții nejustificate de exprimare legate de războiul din Ucraina, măsurile impuse disidenților extinzându-se cu mult dincolo de abordarea expresiilor care ar putea amenința cu adevărat securitatea națională sau siguranța publică și indicând un efort coordonat al autorităților ruse de a suprima disidența, mai degrabă decât de a atenua amenințările specifice la adresa securității. Tocmai restricții în bloc asupra largii varietăți de manifestare a disidenților, fără o firească individualizare, au părut Curții ca fiind parte dintr-o campanie mai largă de reprimare a criticilor sau a disidenței cu privire la acțiunile militare din Ucraina.

⁷¹ Para. 121: CEDO, *Karataş împotriva Turciei*, nr. 23168/94, § 52, CEDO 1999-IV.

⁷² Para. 122.

Urmărirea în justiție a declarațiilor care ar trebui protejate într-o societate democratică, inclusiv critica la adresa politicii externe sau schimbul de informații din diverse surse în timpul unui conflict armat a determinat Curtea să nu găsească nicio justificare pentru restrângerea exprimării pașnice, non-violente, în special prin impunerea de sancțiuni penale care implică arestarea preventivă și privarea de libertate. Ceea ce interesează mai presus de orice este că utilizarea unor astfel de măsuri creează în mod inevitabil o atenuare a exercitării plenare a libertății de exprimare, intimidând societatea civilă și reducând la tăcere vocile disidente⁷³.

7.2. Absența unui echilibru între libertatea de exprimare a disidenților și protejarea scopurilor legitime publice

În esență, instanțele naționale au incriminat orice raportare a informațiilor care contraziceau narațiunea oficială. Acestea au considerat că simpla utilizare a termenului „război” în loc de „operațiune militară specială” ca fiind dăunătoare, fără a lua în considerare conținutul sau contextul expresiilor utilizate. Ei nu au făcut nicio încercare de a evalua acuratețea sau buna-credință a reclamanților în schimbul de informații privind presupuse crime de război sau victime civile, bazându-se exclusiv pe dezmințirile oficiale. În plus, instanțele naționale nu au făcut niciun efort real pentru a echilibra interesele concurente în joc. Acestea nu au pus în balanță interesul public intens și importanța chestiune, un conflict armat major cu implicații profunde atât pentru securitatea europeană, cât și pentru cea mondială și acuzațiile de crime de război. Nu au luat în considerare nici faptul că formele satirice și controversate sau comparații, chiar dacă sunt ofensatoare pentru unii, au contribuit la dezbaterile pe teme de interes public, întrucât erau menite să provoace o reflecție asupra naturii conflictului. În mod similar, instanțele nu au pus în mod corespunzător în balanță motivele sancționării mass-media, dincolo de citarea avertismentelor pe care le primiseră anterior⁷⁴.

7.3. Disproporționalitatea aplicării sancțiunilor disidenților

Severitatea excepțională și disproporționată a sancțiunilor atât împotriva solicitanților individuali, cât și a instituțiilor media nu a fost doar pentru a pedepsi. Domnul Kara-Murza a fost condamnat la douăzeci și cinci de ani de închisoare, doamna Skochilenko la șapte ani și dl Afanasyev la cinci ani și șase luni. Chiar și în cadrul procedurilor administrative, amenzile aplicate au fost substanțiale, variind de la 30.000 la 150.000 de ruble rusești, în valoare de câteva luni sau chiar ani de venituri de subzistență. Toate acestea au transmis un mesaj clar și intimidant către

⁷³ Para. 118.

⁷⁴ Para. 119.

societății în general și au redus la tăcere voci independente importante din societatea rusă cu privire la chestiuni de interes public⁷⁵.

Curtea consideră că natura și severitatea acestor pedepse par menite nu doar să pedepsească reclamanții individuali, ci să transmită un mesaj clar și intimidant societății în ansamblu, înăbușind astfel dezbaterea publică asupra chestiunilor de interes public vital. O astfel de abordare favorizează inevitabil un mediu de autocenzură, descurajându-i pe ceilalți să își exercite dreptul la libertatea de exprimare, care este esențial pentru funcționarea unei societăți democratice⁷⁶.

8. Concluzii

Legislație introdusă în Federația Rusă pentru limitarea relatărilor cu privire la războiul din Ucraina include multiple încălcări multiple ale Convenției, Curtea Europeană a Drepturilor Omului constatând că nu a existat nicio justificare pentru restricționarea exprimării pașnice a disidenților și că astfel de restricții au făcut parte dintr-o campanie mai amplă de reprimare a disidenței cu privire la acțiunea militară în Ucraina.

⁷⁵ Para. 123.

⁷⁶ Para. 123: CEDO, *Cumpănă și Mazăre v. României*, nr. 33348/96, § 114, CEDO 2004-XI, și *Morice v. 176*, CEDO 2015.